

มหาวิทยาลัยสงฆ์

ในประเทศไทย นอกจากจะมีมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน ซึ่งขึ้นอยู่กับทบวงมหาวิทยาลัย แล้ว ก็ยังมีมหาวิทยาลัยอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีได้ขึ้น กับทบวงมหาวิทยาลัย นั่นคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่ง ขณะนี้มีอยู่ ๒ แห่งด้วยกันคือ มหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งตั้งอยู่ใน บริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร ในกรุงเทพมหานครทั้ง ๒ แห่ง มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนี้ สังกัดอยู่กับ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการจัดการศึกษาที่เป็น อิสระจากทบวงมหาวิทยาลัย เป็นการศึกษาที่คณะ- สงฆ์เป็นผู้ดำเนินการเองเพื่อเป็นการสนองพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งราชจักรีวงศ์ที่ทรงปรารถนาจะให้คณะสงฆ์เป็น ผู้นำในด้านการศึกษาของประเทศไทย ซึ่งจะเห็นได้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้ง ๒ แห่งนี้

๑. มหาธาตุวิทยาลัย - มหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯให้ย้ายการบอกระเบียบพิธีกรรม จากเก๋งหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ไปตั้งที่วัดมหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ และโปรดให้เรียก ว่า มหาธาตุวิทยาลัย นับว่าเป็นครั้งแรกที่ได้ใช้คำว่า วิทยาลัย ในประเทศไทย และมหาธาตุวิทยาลัยได้เปิด ทำการสอนอย่างจริงจังเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระ- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีลายพระราชหัตถเลขา ลง วันที่ ๑๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ถึงพระ- ยายภาสกรวงษ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ โปรดเกล้าฯ ที่จะเปลี่ยนชื่อ มหาธาตุวิทยาลัย เป็น มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย มีข้อความตอนหนึ่งดังนี้

"มานี้กรวนเรใจอย่างหนึ่ง ด้วยเรื่องจัดวัดมหาธาตุ นั้นดูรุงรังตา ไม่งามเลย ถ้าวังที่ข้างนั้นเป็นอย่าง- ใหม่ขึ้น ก็จะถูกใจไม่ได้ จึงได้ตั้งใจไว้ว่า ถ้าวิทยาลัยนี้

ตั้งดี คิดอยากจะทำให้งดงาม จะให้ชื่อ จุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย หรือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพราะ ถ้าจะลงทุนพระคลังข้างที่เป็นอันมากเช่นนั้น หากว่า จะให้เจ้าของเดิมท่านไม่ ไหนๆ ก็คงถูกช่างเหมือนกัน ถือว่าเป็นฝ่ายมหานิกาย การเล่าเรียนเขาก็แข็งแรงมาก คงจะได้ผู้มีความรู้ออกจากวิทยาลัยมีมาก ครั้นจะทำขึ้น ในเวลานี้ ไม่ว่าการที่จะจัดนั้นจะเป็นสัมฤทธิ์ผลดีหรือไม่ ประการหนึ่งศาลาและกุฏิเก่าก็ซ่อมใหม่ ยังจะทน ไปได้นานกระมัง จะรีบร้อนรื้อลงทำใหม่ ก็ประการที่ได้ ลงทุนซ่อมไว้ ส่วนพระราชบัญญัติจะออกเป็นชื่อมหาธาตุ วิทยาลัย กลัวชื่อจะติดแน่นเสีย กลับภายหลังไม่ไหว เพราะชื่อใหม่เรียกยากกว่า และกระดากปากที่จะออก พระนาม จะเลยเป็นเจียมสุญไป ครั้นว่าไม่ได้ทำอะไร จะไปให้ชื่อสรรมเอาเปล่าๆ ก็อวยใจอยู่ พระยาภาสกร- วงษ์จะเห็นควรประการใด"

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัวนั้นไม่เพียงแต่จะทรงเปลี่ยนนาม มหาธาตุวิทยาลัย เป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเท่านั้น พระองค์ทรงมี พระราชดำริที่จะเปลี่ยนโครงสร้างการศึกษาของมหาธาตุ- วิทยาลัยด้วย และทรงมีพระราชประสงค์จะให้สถาบัน การศึกษาแห่งนี้ มีเพียงเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุ สามเณรเท่านั้น หากรวมไปถึงคฤหัสถ์ ทำนองเดียวกับ มหาวิทยาลัยในยุโรป เช่น มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่นับวชใน คริสต์ศาสนาเป็นผู้ให้กำเนิดด้วย ดังจะเห็นได้จาก ร่าง พระราชบัญญัติมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร.ศ. ๑๑๑ ซึ่งมีชื่อว่า ฎีกา ๑ ชื่อว่า พระราชบัญญัติเป็นประเพณี สำหรับมหาธาตุวิทยาลัย ซึ่งมีทั้งหมดรวม ๒๔ มาตราด้วยกัน

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มี ปรรักถา ที่น่าสนใจ มาก เพราะในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีคำว่า มหา- วิทยาลัย ปรากฏใช้เป็นครั้งแรก ดังนี้

"มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปร- มินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัส

เหนือเกล้าฯ สั่งว่า วัดมหาธาตุ เป็นวัดสำคัญในการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมมาแต่แรก คือได้เป็นที่ประชุมใหญ่ชำระพระไตรปิฎกที่เรียกว่า สังคายนา ในปฐมรัชกาล เป็นพระอารามที่พระสังฆราชเคยสถิตอยู่สืบๆ กันมา และเป็นวัดที่พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่และเจ้านายเคยทรงพระผนวชอยู่เกือบทุกพระองค์ มีเสนาสน์ป่าสุศาลามาก นับว่าเป็นวัดใหญ่สำคัญฝ่ายมหานิกายได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระธรรมการจัดตั้งเป็นวิทยาลัยขึ้นสั่งสอนพระปริยัติธรรมอยู่แล้ว ทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะจัดการบำรุงแก้ไขให้เป็นแบบแผน มหาวิทยาลัย ฝ่ายคณะมหานิกายให้เป็นสถานที่ศึกษาพระบาลีคัมภีร์ - พระไตรปิฎก ให้พระเถรานุเถระเป็นการธุระในการปกครองบำรุงรักษา และสั่งสอนธรรมวินัย และพุทธพจน์ให้เป็นระเบียบแบบแผนดีขึ้นตามกาลเวลาที่ดำเนินไปในทางเจริญ การศึกษาเล่าเรียนชั้นสูงจะได้รุ่งเรืองขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติเป็นประเพณี การปกครองมหาวิทยาลัยไว้เป็นมาตราต่อไปนี้

คำว่า มหาวิทยาลัย ได้เกิดเป็นครั้งแรก ในประเทศไทย อย่างน้อยก็เมื่อ ร.ศ.๑๑๑ ซึ่งตรงกับ พ.ศ.๒๔๓๕ นับว่า มหาธาตุวิทยาลัย เป็นสถาบันแห่งแรกในประเทศไทยที่ได้ใช้คำว่า วิทยาลัย และ มหาวิทยาลัย

ในมาตรา ๑ แห่งร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ระบุไว้ชัดเจนว่า สถาบันแห่งนี้เปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้าเรียนได้ด้วยดังนี้

" มาตรา ๑ มหาธาตุวิทยาลัยนี้ให้ตั้งขึ้นโดยราชูปถัมภ์บำรุงพระบรมพุทธศาสนาเป็นที่สั่งสอนพระบาลีคัมภีร์พระไตรปิฎก พุทธพจน์ภาสิต แก่ภิกษุสามเณรฝ่ายคณะมหานิกายและคฤหัสถ์ตามแต่มีความศรัทธาจะศึกษาสืบเสาะข้อวัตรปฏิบัติพุทธภาสิต ซึ่งจะได้เป็นคณาจารย์สืบไป"

ในมาตรา ๔ ได้แสดงฐานะของผู้สอบไล่ได้ตามหลักสูตรแล้วดังนี้

" มาตรา ๔ ผู้ที่สอบไล่หลักสูตรในภาษามคธ ตั้งแต่ชั้นที่ ๓ นับว่าเป็นบทเรียนสามัญขึ้นใจ จนถึงได้รับตำแหน่งชั้น นักธรรม หรือ บัณฑิตแล้ว แม้เป็นหมู่ไพร่หลวงไพร่สม แห่งหนึ่งแห่งใดก็ดี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขาดหมู่ในกรมนั้น และถ้าเป็นฆราวาส มียศเสมอขุนหมื่นในกระทรวงธรรมการ"

จากมาตรา ๔ นี้ จะเห็นได้ชัดว่า มหาธาตุวิทยาลัยหรือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในเวลาต่อมานั้น จะเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์เข้าเรียนได้ และถ้าผู้ใดสอบตั้งแต่หลักสูตรที่ ๓ ซึ่งเทียบเสมอประโยคบทเรียนสามัญได้ ถ้าเป็นหมู่ไพร่หลวงไพร่สมแห่งใดแห่งหนึ่งก็ตาม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขาดหมู่ในกรมนั้น หากเป็นคฤหัสถ์ ก็จะให้ยศเสมอด้วยขุนหมื่นในกระทรวงธรรมการด้วย แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก คึงหวังที่จะให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัยแห่งนี้กำลังสำคัญของประเทศชาติ และพระศาสนาสืบไปนั่นเอง ทั้งนี้เพราะปรัชญาการศึกษา ของพระพุทธศาสนา คือ ศิล-สมาธิ-ปัญญา เป็นหลัก จึงต้องให้ศีลเป็นหลักใจเสียก่อน แล้วจึงอบรมจิตใจให้มีสติมีสมาธิ มันคงแล้วจึงให้ปัญญาในขั้นสุดท้าย เพราะคนเราถ้าหากมีศีลเป็นรากฐานแห่งจิตใจแล้ว แม้จะมีปัญญามากเพียงใด ก็จะไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม และ ประเทศชาติ

ต่อมาถึง ร.ศ.๑๑๓ ตรงกับ พ.ศ.๒๔๓๗ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า ตามพระราชประเพณีจะต้องทำเมรุขนาดใหญ่เป็นที่พระราชทานเพลิงพระศพที่ท้องสนามหลวง ทรงพระราชดำริว่า ประเพณีทำพระเมรุใหญ่อย่างแต่ก่อน ต้องกะเกณฑ์ผู้คนเป็นอันมาก ให้ไปเที่ยวตัดไม้ และเสาะหาสิ่งของเครื่องทำพระเมรุ เป็นการเดือดร้อนแก่ไพร่ พระราชทรัพย์ก็ต้องเปลือง และที่สุดไม่เป็นสาธารณประโยชน์ เพราะทำสำหรับใช้จนคราวตายเสร็จงานแล้วก็รื้อทิ้งสามสูญไป จึงโปรดให้คิดแบบอย่างสร้างเป็นถาวรวัตถุ เรียกว่า สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย

ขึ้นในวัดมหาธาตุ และได้ลงมือสร้างสังฆิกเสนาสนาราชวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๘ โดยต้องรื้อกำแพง และประตูด้านหน้าวัด ศาลาเรียนหนังสือ ๓ แถว กุฏิแถวตอน ๑ กุฏิฐานานุกรมหมู่ ๑ กุฏิพระราชาคณะหมู่ ๑ ศาลาคดหลัง ๑ ศาลาราย ๒ หลัง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลาฤกษ์พระฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ร.ศ.๑๑๕ ตรงกับ พ.ศ.๒๔๓๙ และได้ทรงพระราชทานเปลี่ยนนามมหาธาตุวิทยาลัย เป็น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศสืบไป

แต่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็มีได้ดำเนินการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หรือ ระดับมหาวิทยาลัย ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพิ่งจะมาเปิดดำเนินการศึกษาในรูปมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๒ โดยมี พระพิมลธรรม (ซ้อย ฐานทัตตเถระ) เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการดำเนินการเป็นองค์ปฐมสภานายก ปัจจุบันมีนิตยภัตที่ศึกษาจบตามหลักสูตร พุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปแล้วรวม ๓๑ รุ่น

ในปัจจุบันมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ๔ ระดับด้วยกัน คือ

๑. โรงเรียนบาลีสาริตศึกษา
๒. โรงเรียนบาลีอบรมศึกษา
๓. โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา
๔. วิทยาลัยครูศาสนศึกษา

๕. มหาวิทยาลัย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ และมีวิทยาเขตอันเป็นสาขาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในจังหวัดต่างๆ อีก ๔ วิทยาเขต คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา ขึ้นปริญญา นั้น ตามระเบียบการศึกษาของสภามหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระภิกษุสามเณรที่ประสงค์จะเข้าศึกษาระดับปริญญา ซึ่งเรียกว่า พุทธศาสตรบัณฑิต นั้น จะต้องมียุทธสมบัติดังนี้

๑. ผู้ที่สมัครเข้าเรียนในบาลีอุดมศึกษา ชั้นปีที่ ๑ ต้องมียุทธสมบัติ คือ

๑.๑ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรือ

๑.๒ เป็นผู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ หรือมัธยมศึกษาปีที่ ๖ และต้องเป็นเปรียญธรรมตั้งแต่ ๓ ประโยคขึ้นไป หรือ

๑.๓ เป็นผู้สอบไล่ได้เปรียญธรรมตั้งแต่ ๕ ประโยคขึ้นไปและมีประสบการณ์ในการสอนวิชา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือแผนกบาลีหรือในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ไม่น้อยกว่า ๑ ปี โดยมีเวลาสอนไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ชั่วโมง เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.๒๕๒๔ (ม.๖) โดยให้กรมการศาสนาเป็นผู้รับรองประสบการณ์ และกรมวิชาการเป็นผู้ออกใบเทียบความรู้ให้

๒. ผู้ที่สมัครเข้าเรียนในคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ ต้องมียุทธสมบัติ คือ

๒.๑ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู-ศาสนศึกษา ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือ

๒.๒ เป็นผู้สอบไล่ได้ชั้นประโยคครูพิเศษ-มัธยม (พ.ม.) หรือประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง และต้องเป็นเปรียญธรรมตั้งแต่ ๕ ประโยคขึ้นไป

ส่วนโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบ่งออกเป็น ๖ หมวด คือ

๑. วิชาแกนพุทธศาสตร์ เป็น หลักสูตรบังคับสำหรับนิตยภัตทุกรูป มีจำนวนหน่วยกิต ไม่น้อยกว่า ๓๕ หน่วยกิต มุ่งหมายให้นิตยภัตมีความรู้ ในด้านพระพุทธรศาสนา ตามเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัย

๒. วิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นหลักสูตรบังคับสำหรับ นิสิตทุกรูป มีจำนวนหน่วยกิตไม่ต่ำกว่า ๔๑ หน่วยกิต (สำหรับคณะครุศาสตร์ ๓๑ หน่วยกิต) มุ่งหมายให้นิสิตมีความรู้ในทุกสาขาวิชาที่เป็นพื้นฐาน สำหรับการเรียนในระดับมหาวิทยาลัย

๓. วิชาชีพครู (เฉพาะคณะครุศาสตร์) มีจำนวนหน่วยกิตไม่ต่ำกว่า ๓๐ หน่วยกิต มุ่งหมายให้นิสิตมีความรู้ความสามารถในการอบรมสั่งสอน

๔. วิชาเฉพาะสาขาหรือวิชาเอก เป็นหลักสูตรสำหรับนิสิตเลือกศึกษาตามความถนัดของตน มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่ต่ำกว่า ๕๐ หน่วยกิต (สำหรับคณะครุศาสตร์ไม่ต่ำกว่า ๓๐ หน่วยกิต)

๕. วิชาโท เป็นหลักสูตรด้านพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมุ่งให้นิสิตมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในระดับสูง สมกับเป็นผู้ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หลักสูตรนี้มีทั้งวิชาบังคับและเลือก มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่ต่ำกว่า ๑๘ หน่วยกิต

๖. วิชาเลือกเสรี เลือกตามถนัดและสนใจไม่ต่ำกว่า ๖ หน่วยกิต

๒. สถานการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย สถานศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาอีกแห่งหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยในฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ได้ถือกำเนิดขึ้นมาตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตั้งแต่สมัยที่ทรงดำรงพระยศเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ทั้งนี้โดยพระบรมราชานุญาตในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ดังความปรากฏ ในแจ้งความกระทรวงธรรมการ เมื่อตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัย ตอนหนึ่งว่า "ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระอารามหลวง พระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเป็นที่เล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมของภิกษุสามเณรในคณะธรรมยุติกนิกาย ทรงพระราชอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงวิทยาลัยประจำปี และการที่จะก่อสร้างศึกษสถานของวิทยาลัยนี้ขึ้นอีกสืบไป ให้เป็นที่

เฉลิมพระบรมราชาภิเษย ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ได้ทรงประดิษฐานตั้งนิกายนี้ขึ้นในพระราชาอาณาจักรให้เป็นคู่กันกับวิทยาลัยที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นในบริเวณวัดมหาธาตุ. สำหรับพระภิกษุสามเณรในคณะมหานิกาย ได้เล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เจ้าพนักงานได้ทราบทูลอาราธนา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เป็นประธานทรงจัดการวิทยาลัยนี้ขึ้น"

แต่ความดำริที่จะจัดตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยนั้นมีความ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ แล้ว โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงทดลองจัดการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนใหม่ตามแบบของพระองค์มาก่อนแล้ว

วัตถุประสงค์แห่งการตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นนั้น ในระยะแรก ได้วางวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

๒. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิชาซึ่งเป็นของชาติภูมิ และต่างประเทศ แห่งกุลบุตร

๓. เพื่อเป็นสถานที่จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ พระองค์มีพระราชประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะให้ปวงชนชาวไทยทั้งในกรุง และ หัวเมือง ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวางทั่วหน้ากัน ในการนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคณะสงฆ์ โดยให้ศาสนจักรเป็นแกนนำ พระองค์จึงทรงมอบให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงรับหน้าที่จัดการศึกษาในหัวเมืองโดยมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ช่วยในด้านจัดหาอุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็นให้ การดำเนินการทุกอย่างเด็ดขาดอยู่ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้แยกการจัดการศึกษาหัวเมืองนี้ออกเป็นแผนกหนึ่ง - ต่างหากจากกรมศึกษาธิการ ปรากฏอยู่ในพระบรมราชาริบายที่พระองค์พระราชทานแก่พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์

(ต่อมาได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นเจ้า-พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) ตอนหนึ่งว่า "เพราะเหตุที่กระทรวงไม่มีความเห็นต้องกัน และเพราะเพื่อที่จะเอาใจพระซึ่งไม่สมควรให้กระทรวงที่วางตัวเป็นนาย แต่ไม่มีความสามารถพอบังคับบัญชา จึงให้โรงเรียนนั้นขึ้นตรงต่อตัวเรา..."

ใน พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้มี ประกาศพระราชดำริในการจัดการศึกษา และ ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ออกมาพร้อมกัน โดยลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ด้วยกันทั้ง ๒ ฉบับ โดยเฉพาะใน ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ทรงกร่าง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตรวจแก้ไข และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์ ทรงตรวจความเรียบร้อย และจัดพิมพ์นั้น มีข้อความตอนหนึ่งที่นับว่าน่าสนใจมาก ดังนี้

"ก็แล ประชาชนในสยามราชอาณาจักรนี้ ย่อมเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยมาก พุทธศาสนิกชนในพระราชอาณาจักรย่อมได้สดับรับฟังพระสัทธรรม ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า บัญญัติสอนไว้เป็นวิถีทางสัมมาปฏิบัติจาก พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ในสังฆารามทั่วพระราชอาณาจักร แลได้ฝากบุตรหลานเป็นศิษย์เพื่อให้ร่ำเรียนพระบรมพุทโธวาท แลวิชาซึ่งจะให้บังเกิดประโยชน์ กล่าวคือ วิชาหนังสือเป็นต้น ในสำนักพระภิกษุสงฆ์เป็นประเพณีมีสืบมาแต่โบราณกาลจนบัดนี้ นับว่าพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายได้กระทำประโยชน์แก่พระพุทธจักร แลพระราชอาณาจักรทั้งสองฝ่ายเป็นอันมาก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภ ถึงการที่จะทำนุบำรุงประชาชนทั้งหลายให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ และให้อื้อเพื่อในการที่จะศึกษาวิชาอันเป็นประโยชน์ เพื่อจะให้ถึงความเจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า ไม่มีทางอย่างอื่นจะประเสริฐยิ่งกว่าจะเกื้อกูลพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย โดยพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ ให้มีกำลังส่งสอนธรรมปฏิบัติ และวิชาความรู้แก่พุทธศาสนิกชนบริบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

บัดนี้การฝึกสอนในกรุงเทพฯ เจริญแพร่หลายมากขึ้นแล้ว สมควรที่จะจัดการฝึกสอนในหัวเมืองให้เจริญขึ้นตามกัน เพราะฉะนั้นจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดการตีพิมพ์ หนังสือเรียนแบบหลวงทั้งในส่วนที่จะสอนธรรมปฏิบัติแลวิชาความรู้อย่างอื่นขึ้นเป็นอันมาก เพื่อจะพระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ไว้สำหรับฝึกสอนกุลบุตรให้ทั่วไป แลทรงอาราธนาพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสที่สมเด็จพระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ ให้ทรงรับภาระอำนวยการให้พระภิกษุสงฆ์ส่งสอนกุลบุตรให้ตั้งอยู่ในธรรมปฏิบัติ แลมีวิชาความรู้ โปรดให้บังคับการพระอารามให้หัวเมืองซึ่งเป็นส่วนการพระศาสนา แลการศึกษาได้ทั้งในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ทั้งในมณฑลหัวเมืองตลอดพระราชอาณาจักร โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เป็นเจ้าหน้าที่จัดการอนุมูลในกิจที่ฝ่ายฆราวาสจะพึงทำ จัดการพิมพ์แบบเรียนต่าง ๆ ที่จะพระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ไปฝึกสอนเป็นต้น ตลอดจนการที่จะเบิกพระราชทรัพย์จากพระคลังไปจ่ายในการที่จะจัดตามพระราชประสงค์นี้ แลโปรดเกล้าฯ ให้ยกโรงเรียนพุทธศาสนิกชนในหัวเมืองทั้งปวงมารวมขึ้นอยู่ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เพื่อจะได้เป็นหมวดเดียวกัน "

จาก ประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ดังกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่การศึกษาของชาติเป็นอย่างมาก แต่พระองค์ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ถึงระดับมหาวิทยาลัยได้

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๔๘ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ องค์สกลมหาสังฆปริณายก ในฐานะนายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ทรงมี คำสั่งตั้งสภาการศึกษา ของ มหามกุฏราชวิทยาลัยที่ ๒๘/ ๒๔๔๘ เรื่อง สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังนี้

"เพื่อให้การอบรมเปรียญได้ผลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ เดิม ของมหามกุฏราชวิทยาลัย อาศัยอำนาจตามความใน ข้อ ๖(๔) แห่งระเบียบบริหารมุลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ฉบับที่ ๒ พุทธศักราช ๒๔๔๘ จึงมีคำสั่งดังนี้

๑. ให้มีองค์การจัดการศึกษาอบรมในมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้นองค์การหนึ่ง ชื่อว่า สภาการศึกษาของมหามกุฏราชวิทยาลัย อยู่ในความอำนวยการของคณะกรรมการซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะ

๒. ให้มีกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นประธานกรรมการ - หัวหน้าแผนกฝ่ายบรรพชิต และเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

ให้ประธานกรรมการมีอำนาจเชิญบุคคลใด ๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการหรือกรรมการที่ปรึกษาได้ ตามมติของคณะกรรมการ

๓. เลขาธิการสภาศึกษานั้น ให้ที่ประชุมคณะกรรมการสภาการศึกษาเลือกเสนอ กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อแต่งตั้ง

๔. ให้เลขาธิการสภาการศึกษา เป็นเจ้าหน้าที่ประจำดำเนินงาน และให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยอีกตามแต่จะเห็นสมควร

๕. กรรมการสภาศึกษามีอำนาจตราระเบียบ - สภาการศึกษา และให้คำแนะนำการดำเนินงาน อันเกี่ยวกับสภาการศึกษา

๖. หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการประชุม ให้นำระเบียบสากลมาใช้โดยอนุโลม

๗. ให้คณะกรรมการสภาศึกษารายงานผลงานประจำปีต่อคณะกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย

๘. เจ้าหน้าที่ประจำ มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบของสภาการศึกษา และคำแนะนำของกรรมการสภาการศึกษา

๙. ให้ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย รักษาการตามคำสั่งนี้

สั่งไว้ ณ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

- พระวชิรญาณวงศ์

นายกกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย "

จาก คำสั่ง ตั้งสภาการศึกษาของ มหามกุฏราชวิทยาลัยดังกล่าวแล้ว สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จึงเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายที่ได้มีการจัดการศึกษาในรูป มหาวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็น มหาวิทยาลัยสงฆ์ แห่งแรกในประเทศไทย

แม้ชื่อจะเริ่มต้นด้วยคำว่า สภาการศึกษา แต่โดยภาคปฏิบัติแล้วก็คือ มหาวิทยาลัย นั่นเอง

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดตั้งขึ้นโดยมีความมุ่งหมายอันเป็นการขยายวัตถุประสงค์ขั้นมูลฐาน ๓ ประการ ของมหามกุฏราชวิทยาลัยเดิม ที่ว่า

๑. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย

๒. เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาวิชา ซึ่งเป็นของชาติภูมิ และต่างประเทศแห่งกรุงบวร

๓. เพื่อเป็นสถานที่จัดการสั่งสอนพระพุทธศาสนา โดยขยายให้กว้างออกไปเป็น ๗ ประการคือ

๑. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม

๒. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิชาทั้งของชาติ และของต่างชาติ

๓. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งในและนอกประเทศ

๔. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

๕. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า ได้ตอบ หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทย และชาวต่างประเทศ

๖. เพื่อให้ภิกษุสามเณร ได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

๗. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ตลอดกาลนานของพระพุทธศาสนา

การบริหารสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย - ดำเนินไปภายใต้การอำนวยการของคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า กรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งได้รับแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรีมหามกุฏราชวิทยาลัย

แม้สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย จะเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย แต่ก็มีนักศึกษาฝ่ายมหานิกายไปศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันมีจำนวนมากกว่านักศึกษาฝ่ายธรรมยุติกนิกายด้วยซ้ำไป

ในสมัยแรกเริ่ม ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าศึกษาในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยไว้ดังนี้

ก. เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายบรรพชิตของมหามกุฏราชวิทยาลัย หรือ

ข. เป็นภิกษุสามเณรที่มีเจตนาจะรับใช้พระพุทธศาสนา และต้อง

๑. มีวิทยฐานะทางศาสนาตั้งแต่เปรียญธรรม ๔ ประโยค นักธรรมเอก หรือเปรียญธรรม ๕ ประโยคขึ้นไป

๒. มีพื้นความรู้ภาษาอังกฤษอ่านออกเขียนได้

๓. รับรองว่าจะปฏิบัติตามระเบียบ และข้อบังคับของสภาการศึกษาอย่างเคร่งครัด

ในตอนเริ่มแรกที่เปิดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยนั้น ภิกษุสามเณรที่มีพื้นความรู้ทางโลกในระดับ ม.๔ ในสมัยนั้น หรือ ม.ศ.๕ หรือ ม.๖ ในปัจจุบันนี้แทบจะหาตัวไม่ได้ จึงจำเป็นที่ทางสภาการศึกษาจะต้องเปิดให้มีการศึกษาในระดับก่อนมหาวิทยาลัยขึ้น โดยกำหนดหลักสูตร ๓ ปี แล้วจึงเรียนในระดับอุดมศึกษา หรือระดับมหาวิทยาลัยอีก ๔ ปี รวม ๗ ปี ผู้ที่จบการศึกษาในระดับเปรียญตรีเรียกว่า ศาสนศาสตรบัณฑิต ถ้าต่ำกว่านั้นก็เรียนอนุเปรียญ และประกาศนียบัตร ในปัจจุบันแบ่งการศึกษาออกเป็น ๔ คณะ คือ คณะศิลปศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์

สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยเปรียญ อนุเปรียญ และ ประกาศนียบัตรไว้ดังนี้

๑. **เปรียญตรี** ผู้สำเร็จการศึกษาได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค นักธรรมชั้นเอกขึ้นไปจะได้เปรียญตรี

๒. **อนุเปรียญ** ผู้สำเร็จการศึกษาได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค นักธรรมชั้นโท หรือ ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค นักธรรมชั้นเอกจะได้รับอนุเปรียญ

๓. **ประกาศนียบัตร** ผู้สำเร็จการศึกษาได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค นักธรรมชั้นโท หรือเปรียญธรรม ๓ ประโยค นักธรรมชั้นเอก หรือต่ำกว่านั้น จะได้รับประกาศนียบัตร และผู้ที่ได้รับอนุเปรียญแล้ว ต่อมาสอบเปรียญธรรม ๕ ประโยคได้ หรือได้เป็นพระคณาจารย์ไม่ต่ำกว่า ๓ ปีด้วย ได้รับอนุมัติจากกรรมการสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยฝ่ายบรรพชิตด้วย ผู้นั้นย่อมมีสิทธิจะได้รับเปรียญตรีได้ เป็นการภายใน

หลักเกณฑ์สำหรับจัดหลักสูตรของสภาการศึกษา - มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้วางหลักเกณฑ์ไว้กว้าง ๆ ดังนี้

๑. ให้เหมาะแก่ความจำเป็น และปริมาณที่จะต้องรู้

๒. ให้เหมาะแก่ความเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

๓. ให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ความสามารถ ค้นคว้าเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบำเพ็ญประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง

๔. ให้เหมาะกับภาวะของภิกษุสามเณร

ฉะนั้น วิชาที่มีเรียนในหลักสูตรบางวิชา จึงเหมือนกับสถาบันการศึกษาทางโลก บางวิชาก็ไม่เหมือนกัน คือ ในสถาบันการศึกษาทางโลกไม่มีเรียน แต่ในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยมีเรียน และบางวิชาในสถาบันการศึกษาทางโลกมีเรียน แต่ในสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยไม่มีเรียน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับภาวะของพระภิกษุและสามเณรนั่นเอง และข้อสำคัญก็คือผู้ที่เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากจะต้องมีพื้นความรู้ทางโลกในระดับ ม.๔ ม.ศ.๕ หรือ ม.๖ ในปัจจุบันแล้ว ยังจะต้องเป็นเปรียญและได้ประกาศนียบัตรนักธรรมชั้นโท เป็นอย่างต่ำอีกด้วย

ในปัจจุบัน ปรากฏว่ามีนักศึกษาที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากสถาบันการศึกษาแห่งนี้ ออกไปรับใช้พระศาสนา และประเทศชาติแล้วกว่า ๓๐ รุ่น

คงจะเป็นเพราะเหตุที่คณะสงฆ์ในสมัยนั้นมีได้จัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยได้ตามพระราชดำริ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๑ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสทวีปยุโรปครั้งแรกแล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ซึ่งขณะนั้นเป็นพระยารัฐทรสุริยศักดิ์ อัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนัก อังกฤษคิดอ่านตรวจตราสืบหาแบบแผน และทำความเข้าใจวิธีที่จะแก้ไขจัดการศึกษาซึ่งยังไม่ได้ประโยชน์เต็มตามพระราชประสงค์ให้เข้าทางอันสมควร และเจริญขึ้นในภายหน้าต่อไป

ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ พระยารัฐทรสุริยศักดิ์ ได้ตรวจตราสืบหาแบบแผนแนวทางการเล่าเรียนทุกกิ่งวิชา ที่ควรจะให้ให้นักเรียนเล่าเรียนใช้ประโยชน์ได้ในเมืองไทย พร้อมทั้งความเห็นส่งเข้ามาถึงกระทรวงธรรมการ ในขณะนั้นกรมศึกษาธิการกำลังดำริจัดรูปการศึกษาที่จะให้เป็นหลักฐาน และให้แพร่หลายออกไปอยู่แล้ว จึงได้รวมความเห็นของพระยารัฐทรสุริยศักดิ์กับความดำริเดิม เรียบเรียงเป็นรูปการเข้าด้วยกันสำเร็จทันนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายในปิ่นนั่นเอง ซึ่งโครงการนี้ ได้กล่าวถึงลำดับชั้น - เรียนชั้นสูงสุดไว้ด้วย เรียกว่า สากลวิทยาลัย ซึ่งก็ตรงกับภาษาอังกฤษว่า UNIVERSITY ซึ่งกำหนดไว้ว่า ในปีสวรรคตเกษก คือปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติครบ ๕๐ พรรษา ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๖๑ นั้น ถ้าเป็นไปได้ก็จะรวมมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นส่วนวิทยาลัยสำหรับวินัยและศาสตร์ (คือ เรียนวินัยของพระและ ศาสตร์ - SCIENCES ต่างๆ) มหาธาตุวิทยาลัย เป็นวิทยาลัยสำหรับกฎหมาย (คือให้เป็นวิทยาลัยกฎหมาย แสดงว่า จะเปิดให้ฆราวาสทั่วไปได้เรียนด้วย) โรงเรียนแพทยากร เป็นวิทยาลัยสำหรับแพทย์ และตั้งโรงเรียนเป็นวิทยาลัยสำหรับวิทยา (คือ สาขาวิชาต่างๆ) และมีหอสากลวิทยาขึ้นแห่งหนึ่ง (คงหมายถึง หอสมุดกลาง) รวมวิทยาลัยต่างๆ เหล่านี้

เข้าเป็น รัตนโกสินทรสาครวิทยาลัย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จสวรรคตเสียก่อน คือเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ก่อนถึงปีสวรรคตเกษก ๘ ปี มิฉะนั้นคงจะได้มี สากลวิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ในรัชสมัยของพระองค์แล้ว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรเห็นโครงการศึกษาสำหรับชาติ พ.ศ. ๒๔๕๑ นี้แล้ว ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขาว่า "เราขอชมความอุตสาหะพยายามแลความคิดตรองโดยรอบคอบ และเฉียบแหลมของพระยารัฐทร ซึ่งได้คิดอ่านแนะนำมาซึ่งกระทรวงในครั้งนี้เป็นอันมาก แลขอยืนยันว่าได้เห็นชอบในความคิดนั้นทุกอย่าง ฯลฯ"

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว โครงการศึกษาสำหรับชาติ พ.ศ. ๒๔๕๑ ก็ได้ชะงักไปชั่วคราว จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงได้มี มหาวิทยาลัย ขึ้นเป็นครั้งแรก และมีได้มีคณะสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเลย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเป็นมหาวิทยาลัยของคฤหัสถ์โดยเฉพาะ

คณะสงฆ์เพิ่งมาตื่นตัวจัดการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเมื่อประมาณ ๕๐ ปีมานี้เอง ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่การดำเนินการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการดำเนินการอิสระ มิได้ขึ้นต่อทบวงมหาวิทยาลัย และได้รับงบประมาณจากรัฐบาลเพียงเล็กน้อย เริ่มตั้งแต่ประมาณปีละ ๘ หมื่นบาท จนกระทั่งในมีปัจจุบันปีละ ๑ ล้านบาทเศษเท่านั้น ทั้งๆที่มหาวิทยาลัยสงฆ์มีพระภิกษุสามเณรที่เข้าศึกษาในระดับต่างๆ กว่า ๑ พันรูป มีครูอาจารย์หลายร้อยท่าน รวมทั้งต้องรับภาระในการดำเนินงานด้านโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยด้วย แต่คณะสงฆ์ก็สามารถประคับประคองตัวมาได้ แม้จะด้วยความยากลำบากเพียงใดก็ตาม เวลานี้ได้ผลิตพระภิกษุออกมารับใช้พระศาสนา และประเทศชาติแล้วกว่าพันรูป และผลิตนักศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญา และนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยอีกหลายหมื่นรูป/คน ถึง-

กระนั้นรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมาก็ได้ออกพระราชบัญญัติรับรองปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งนี้อย่างเป็นทางการ ทั้ง ๆ ที่มีมหาวิทยาลัยในต่างประเทศทั่วโลก ทั้งในเอเชีย ยุโรป และสหรัฐอเมริกา ต่างก็ให้การรับรอง และเปิดโอกาสให้เข้าศึกษาต่อในชั้นปริญญาโท และเอกโดยทั่วไปแล้ว

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่งเพิ่งได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๗ นี้เอง โดยรัฐบาล ซึ่งมี ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี และพรรคการเมืองที่สำคัญ ๆ คือ พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคชาติไทย ได้เสนอร่าง "พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๒๗" เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาฯ ได้รับหลักการอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญคณะหนึ่งนำร่างพระราชบัญญัติทั้ง ๔ ฉบับนั้นมาพิจารณาร่วมกัน และในที่สุด ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการ พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นปีที่ ๓๙ ในรัชกาล ปัจจุบัน

ในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้ว่า "วิชาการพระพุทธศาสนา หมายความว่า วิชาการซึ่งจัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาตามหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีสนาทลวง

(๒) หลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของสภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

(๓) หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์"

ในมาตรา ๔ ได้กำหนดไว้ว่า "ให้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา

(๑) ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีสนาทลวงเปรียญธรรมแก่ประโยค มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า เปรียญธรรมแก่ประโยค

ใช้อักษรย่อว่า ป.บ.๔

(๒) ตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของสภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า ศาสนศาสตรบัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า ศน.บ.

(๓) ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า พุทธศาสตรบัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า พธ.บ"

และในมาตรา ๑๓ ซึ่งเป็นมาตราส่วนท้ายได้ระบุไว้ว่า "ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้"

นอกจากนั้น ยังได้มีหมายเหตุไว้ในตอนท้ายแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้แจ้งถึงเหตุผลแห่งการใช้พระราชบัญญัตินี้ไว้ดังนี้

"เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่พระภิกษุสามเณรซึ่งได้ศึกษา และสอบไล่ได้เปรียญแก่ประโยคตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลีสนาทลวงของคณะสงฆ์ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต ตามปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตของสภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิตตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เทียบชั้นบัณฑิตด้านสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักรสมควรกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรทั้งสามนี้ให้สูงเท่ากับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยฝ่ายอาณาจักร จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้"

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม ๑๐๑ ตอนที่ ๑๔๐ วันที่ ๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

จากผลแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ นับว่ามีผลย้อนหลังทำให้พระภิกษุสามเณรที่ศึกษา และสอบไล่ได้เปรียญแก่ประโยค หรือศึกษาจบหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิตและพุทธศาสตรบัณฑิต ก่อนที่จะได้ประกาศใช้-

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้รับศักดิ์และสิทธิ์เสมอเท่ากับผู้
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยฝ่ายอา-
ณาจักรทุกประการ นับว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ก่อให้เกิด
เกิดความเป็นธรรมในด้านการศึกษาระหว่างฝ่ายอาณา-

จักรและศาสนจักรเป็นครั้งแรก หลังจากที่ทางฝ่ายศาสน-
จักรได้แสวงหาความเป็นธรรมในด้านนี้มาเป็นเวลาหลาย
สิบปีแล้ว

จ้านงก์ ทองประเสริฐ

บรรณานุกรม

- ชาย โพธิ์ลีดา มหาวิทยาลัยสงขลบุรีในสังคมไทย การศึกษาบทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๖
- ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๔-๒๕๐๗ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง วันที่ ๑ เมษายน
พุทธศักราช ๒๕๐๗ จัดพิมพ์โดยองค์การคำครุสภา พ.ศ. ๒๕๐๗
- ประวัติมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในงานฉลองครบ ๘๔ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูป-
ถัมภ์ พ.ศ. ๒๕๒๑
- พุทธจักร ปีที่ ๓๘ ประจำเดือน กันยายน ๒๕๒๗ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์
มหาธาตุวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุสรณ์ครบรอบ ๙๐ ปี แห่งการสถาปนา ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ มหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒
- ศิษย์เก่า ม.จ.ร. คีนเหย้า ๒๕๒๗ สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๗